

Nr. 3-2003

esperanto-Nytt

Informasjon fra Norsk Esperanto-Forbund

**Kjente julesanger:
Slik er de på esperanto**

s. 5

Minikurs s. 4

Hvorfor lærer folk esperanto? s. 7

Nytt tekstkorpus

Etter initiativ frå Esperantic Studies Foundation er det nys lansert ein prøveversjon av eit søkbart esperanto-tekstkorpus. Prøveversjon til trass, det inneheld heile to millionar ord. Planen er å koma opp i ti millionar.

Eit tekstkorpus er ei samling av tekstar, typisk frå ulike sjangrar, som kan vera til nytte for alle som arbeider med språkbruk. Ein gjennomsnittleg brukar av eit tekstkorpus er ein person som arbeider med ordboksskriving, lagar retteprogram for datamaskiner, eller rett og slett berre vil vita korleis eit ord, ein uttrykksmåte eller ein grammatisk konstruksjon vert nytta i praksis.

Lurer du på om det er «dormi» (å sova), «veki» (å vekkja) eller «vekiĝi» (å vakna) som er den mest populære aktiviteten mellom esperantobrukarar? No er det ikkje lenger tvil: I dette tekstkorpuset har folk vekt kvarandre 127 gonger, dei har vakna 172 gonger, men sove heile 328 gonger.

Korpuset er tilgjengeleg på Internett, men ein må registrera seg (og skriva noko om kva ein vil bruka det til) for å få tilgang til alle tekstane. Tekstane skal sjølvstg berre

brukast til vitenskaplege, ikkje-kommersielle føremål.

Esperanto vart teke i bruk i 1887. Jamvel om dette korpuset dermed berre dekkjer ein brøkdel av alt som er skrivne på esperanto, er det uendeleg mykje meir enn det som har vore tilgjengeleg i elektronisk form tidlegare.

Korpuset kan lesast som HTML eller som XML. For framtida er det planlagt m.a. morfemmarkering, betre søkjegrensesnitt, og sjølvstg fleire tekstar. Dei tekniske spesifikasjonane for korpuset følgjer retningslinene til Text Encoding Initiative (TEI).

Adressa til korpuset:

<http://www.ikso.net/~bertilo/tekstaro/>

Adressa til Esperantic Studies

Foundation: <http://esperantic.org/>

JEA

Forfattere med Tunisia-kritikk

Esperantolitteraturen var representert på den 69. verdenskongressen til International PEN i november, den viktigste foreningen for profesjonelle forfattere. På det første møtet i komiteen av Forfattere for fred sluttet Esperanto-PEN-senteret seg til et resolusjonsforslag om forfølgelsen mot forfattere i Tunisia. De støttet også forslaget om å undersøke hvorvidt Genève-dokumentet (Yossi-Yassir-avtalen) kan brukes som basis for et felles PEN-standpunkt om situasjonen i Palestina.

Russisk novellesamling

Etter flere års oversettelsesarbeid til esperanto har forlaget Sezonoj i Kaliningrad gitt ut en samling russiske noveller fra 1800-tallet. Boken inneholder fortellinger og noveller av bl.a. Aleksandr Pusjkin, Fjodor Dostojevskij, Lev Tolstoj og Anton Tsjekhov. Den 400-siders antologien kommer som 9. bind i serien «Russisk litteratur». Blant tidligere verk utgitt av samme forlag på esperanto er både *Forbrytelse og straff* (Dostojevskij) og *Oppstandelse* (Tolstoj).

Forfatterstipend

Den viktigste kilden til stipend for svenske forfattere, Sveriges Författerförbund, har tildelt et stipend til Jarle Hammerberg for et stort selvbiografisk verk på svensk og esperanto. Hammerberg er medlem av esperantoseksjon av den internasjonale forfatterforeningen PEN.

Litteraturpriser 2003

Hvert år arrangerer det internasjonale esperantoforbundet UEA konkurranser om de beste skjønnlitterære verker i forskjellige sjangrer. Således ble det på verdenskongressen i Göteborg i sommer utdelt tre priser i hver av kategoriene prosa, poesi, essay og sang. Det ble utdelt to priser for teaterstykker og én for video.

Videofilmfestival

For sjettede gang er det blitt arrangert en internasjonal video-filmfestival i Maribor i Slovenia. Det ble vist filmer på esperanto fra en rekke land. Tre priser for dokumentarfilmer ble utdelt: *Toleransmedalje* (Polen), *Ballongfest* (Storbritannia) og *Ukrainske fugler* (Ukraina).

Julesanger fra åtte land

Den esperantospråklige musikkgruppen Akordo har gitt ut en jule-CD, *Kristnaska kordo*, som har vært i handelen siden begynnelsen av desember. Gruppen synger 25 julesanger i forskjellige stiler og fra åtte land. Utdrag kan høres på Internett:

<http://www.tekstoj.nl/akordo/>

Julenissen snakkar framleis esperanto

Også i år vil julenissen gjerne ha brev på esperanto. Eller Avo Frosto, som han heiter på esperanto. Det tyder 'Bestefar Frost'. Send brevet ditt til Avo Frosto, Hoh Oho, Canada. Julenissen føretrekker handskrivne brev, og små og utrente hender er inga hindring.

Minikurs i esperanto

Ordklasser

Esperanto er laget for å være lett å lære. Alle substantiver slutter på -o og alle adjektiver på -a. Har du substantivet *viro* 'mann', kan du enkelt lage adjektivet *vira* 'mannlig'. Adverb ender på -e, så toget er raskt heter *la trajno estas rapida*, men toget farer raskt blir *la trajno iras rapide*.

Esperanto har en bestemt artikkel *la* som aldri blir bøydd. Ubestemt artikkel finnes ikke, så *trajno* betyr både 'tog' og 'et tog'.

Verbene ender på -as i nåtid, -is i fortid og -os i framtid. Unntak finnes ikke.

Flertall og sånt

Flertallsendingen er -j i både substantiver og adjektiver: *unu rapida viro, du rapidaj viroj* (én rask mann, to raske menn). Uttal -aj og -oj som diftongene i de norske ordene *hai* og *Roy*.

Objekter har endingen -n. *La viro ŝtelas la rapidan trajnon* (mannen stjeler det raske toget).

Å lage nye ord

På norsk kan man være både «heldig» og «uheldig». Adjektivet «dum» kan også avledes til å bli substantivet «dumming». På esperanto finnes det også slike for- og etterstavelser, men mange flere enn på norsk. Kan du ett ord og en del for- og etterstavelser, kan du lage nye ord av det tilgjengelige materialet så mye du lyster.

Her er noen eksempler på hvordan vi kan bygge ut ord som *arbo* 'et tre' og *varma* 'varm' ved hjelp av bare noen få av disse for- og etterstavelsene:

arbo	et tre
arbaro	en skog
arbeto	et lite tre, en busk
arbego	et kjempetre
arbarego	en kjempeskog
varma	varm
varmega	kjempevarm
varmeta	lunken
malvarma	kald
malvarmega	kjempekald

Da klarer du kanskje å overette setningen *det trege kjempetoget er småkaldt* til esperanto? Løsningen finner du nederst på siden.

Uttale

Trykket lander alltid på den nest siste stavelsen i ordet. I poesi skjer det gjerne at o-en til substantivet sløyfes, i så fall forblir trykket på den stavelsen som det ellers skulle ligget på. Det skjønner du hvis du prøver å synge noen av julesangene på neste side.

Bokstavene uttales som på norsk, med følgende unntak: Bokstaven *c* uttales *ts*. Vokalen *u* uttales som norsk *o*, og vokalen *o* uttales som norsk *å*. Ordet *julo* (jul, særlig om førkristne forhold) uttales altså som *jolå*, men trykk på *jo*. Ordet for 'jul' i kristne sammenhenger er *kristnasko*.

Esperanto har noen ekstra bokstaver som norsk ikke har: *ĉ* uttales som *ch* i engelsk *chair*; *ĝ* som *g* i engelsk *gentleman*; *ĥ* som *ch* i tysk *ach*; *ĵ* som *j* i fransk *bonjour* og *s* i engelsk *pleasure*; *ŝ* som *sj* i norsk *sjø*; og *ŭ* som *w* i engelsk *water*.

JEA

Slik ser de ut på esperanto:

FØRSTE STROFE AV NOEN POPULÆRE

julesanger

Glade jul

Paca nokt', sankta nokt'!
 Songas stel'. En malhel'
 viglas ame la sankta par'.
 Ĉarma knabo kun bukla harar',
 dormu; gardos Ĉiel'.
 Dormu; gardos Ĉiel'.

Deilig er jorden

Floras la tero,
 brilas la ĉielo,
 migras animoj al bela cel'.
 Tra la belegaj
 regnoj ni iras
 kantante al edena hel'.

A, jul med din glede

Plezura kristnasko, infana ĝojbril',
 al vi ni deziras bonvenon.
 Salutas vin ĉiuj per laŭta jubil'
 miloble ripete bonvenon!
 Aplaudu mane ni, kaj kantu, ridu ni,
 tre gaje, ja, tre gaje, ja,
 turniĝu ni kaj intersalutu!

Her kommer dine arme små

Jen venas ni al Via stal',
 Jesuo el ĉiela hal',
 kun preĝo pri la lumobril'
 sur voj' al Vi, ho Dia Fil'.

På läven sitter nissen

Koboldo sidas en fojneja kun julokaĉ',
 kun julokaĉ', kun julokaĉ'.
 Li ridas kaj li flaras ekĝuante ĝin,
 ĉar julokaĉo vere logas lin.
 Sed ĉirkaŭ li la etaj ratoj ŝmacas,
 ili ŝmacas, ili ŝmacas:
 «Ni flaras ke dolĉaĵojn vi nun maĉas!»
 Kaj dancas ĉirkaŭ lin en rond'.

Feliĉan kristnaskon – god (kristen) jul
 Feliĉan julon – god solsnufest

Tekstbehandling på esperanto

Tekstbehandlingsprogrammet Mellel for MacOS X er mellom dei første av sitt slag som har brukargrensesnitt på esperanto. Ein treng berre å velja esperanto som føretrakt språk i innstillingane til Macen.

Mellel, som kan lastast ned frå <<http://www.redlers.com>>, er fullt ut kompatibel med Unicode, noko som ikkje kan seiast om den versjonen av Word som Microsoft har laga for Mac.

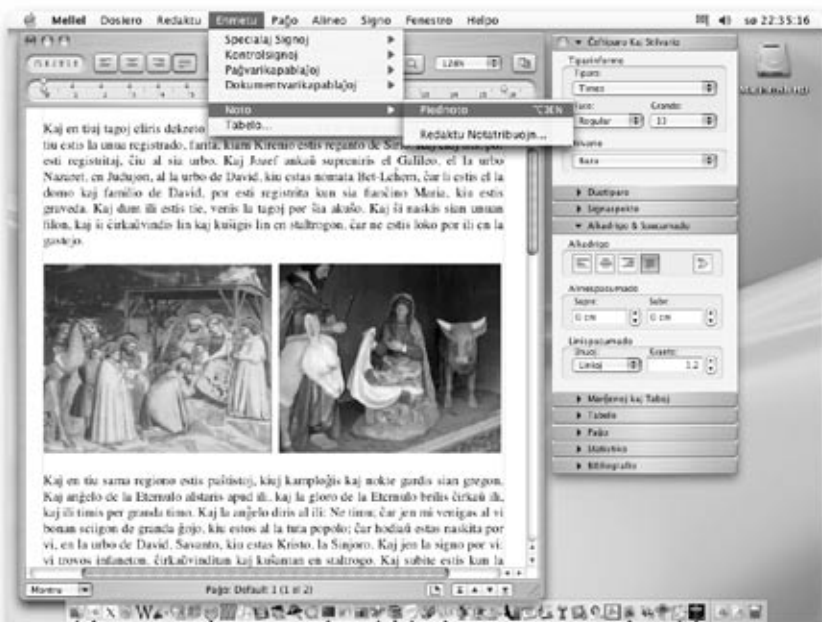
Dermed kan Mellel brukast til å skriva både esperanto og mange andre språk, utan eingong å skifta font når ein treng uvanlege bokstavar.

Med tastaturetsettet «Norsk utvidet» som følgjer med nyaste versjonen av

MacOS X, er alle esperanto-bokstavene lett tilgjengelege. Du kan elles lasta gratis ned det noko meir brukarvennelege tastaturetsettet «Utvida norsk» som «Norsk utvidet» byggjer på, frå denne adressa: <<http://jardar.nvg.org/mac>>. Treng du å skriva esperanto-bokstaven ĉ (vert uttala som tsj i «atsjo»), trykkjer du berre ^ og deretter c.

Som med alle program som er skrivne for MacOS X, kan Mellel utan problem bruka både Windows-fontar, Open Type-fontar og meir til.

Mellel er såkalla shareware, dvs. at det kostar ein symbolsk sum om du vil bruka programmet permanent. Men å prøva det er gratis.

Hvorfor lærer folk esperanto?

Det har jeg
LURT PÅ

av Kjell Heggvold Ullestad

Jeg så på TV2-nyhetene at esperantofolket vil ha herredømme over FN og EU. Er det derfor folk lærer esperanto?

Det finnes nok mange ulike årsaker til at folk lærer esperanto, men at det skulle ligge et ønske om herredømme over EU og/eller FN bak, får nok stå for TV2s egen regning.

Esperanto oppstod ut fra et ønske om å gjøre kommunikasjonen på tvers a språkgrensene lettere. Målet var et lettlært språk som skulle bli det første fremmedspråket for alle. Det har altså aldri vært noe ønske om at esperanto skulle erstatte morsmåla våre.

I dag er verden en helt annen enn på slutten av 1800-tallet, også når det gjelder folks språkkunnskaper. En spørreundersøkelse på internett utført av Norsk Esperanto-Forbund i 2003 viser at nær halvparten av de som har svart har lært seg esperanto først og fremst av interesse for det språklige. Denne tendensen underbygges også av at de spurte i gjennomsnitt

kan tre språk i tillegg til morsmålet og esperanto.

Undersøkelsen viser også at det idealistiske trer mer frem etter at en har lært språket. Idealisme innenfor esperantobevegelsen vil si å arbeide for språklig rettferdighet og likestilling, og ikke å kjempe for verdensherredømme, slik TV2 hevda i forkant av innslaget. Til slutt viser undersøkelsen at det sosiale er en viktig faktor. Over en tredjedel sier at de har fortsatt med esperanto fordi det er morsomt og sosialt.

Lurer du på noe?

Skriv til sporsmal@esperanto.no

Fersk statistikk

I ei fersk nettundersøking på www.esperanto.no (desember 2003) har 280 esperantobrukarar frå ca. 45 land (derav 16 esperantobrukarar frå Noreg) svart på spørsmål om kvifor dei har lært esperanto, og kvifor dei framleis held på med esperanto. Svara var førehandsdefinerte (tre alternativ), og det vart spurt etter hovudgrunnen, jamvel om folk kunne ha fleire grunnar til å læra og halda fram med esperanto.

31,7 % lærte esperanto hovudsakleg pga. ideane om språkleg likeverd etc., 49,1 % pga. språkinteresse, og 19,2 % pga. venner, moro etc. Den viktigaste hovudgrunnen til å halda fram med esperanto er ideane om språkleg likeverd (45,6 %). Deretter følgjer venner og moro (36,8 %), og til slutt språkinteresse (17,6 %). I snitt snakkar deltakarane 2,9 framandspråk i tillegg til esperanto.

Det er visse skilnader mellom dei ulike aldersgruppene. Den viktigaste er at dei yngste generasjonane (folk fødte frå 1970 og framover) har venner og moro som største hovudgrunn til å halda fram med esperanto (43 %). Undersøkinga er naturleg nok avgrensa til folk som er aktive på dei tre kanalane på Internett der undersøkinga vart annonsert.

Visste du at...

Fra og med studieåret 2003-04 er esperanto tatt med som valgfag i studieprogrammet til det humanistiske fakultetet i Kaunas ved universitetet i Vilnius. Kurset varer 64 timer fordelt over ett år og avsluttes med eksamen. Det var 30 studenter fra forskjellige filologiske fagområder som begynte studiet i september.

I 2005 er det Vilnius som arrangerer den årlige esperanto-verdenskongressen.

I **Komárno**, Slovakia, er det stiftet et miniuniversitet ved navn Libera Eŭropa Universitato. Det nye universitetet har tysk og esperanto som arbeidsspråk, og er en avlegger av Akademio Internacia de la Sciencoj i San Marino. Blant det vitenskapelige personalet finner vi bl.a. professor Reinhard Selten, som fikk Nobels økonomipris i 1994. Universitetet tilbyr bachelor-, master- og doktorgrader innenfor flere fagområder, og baserer seg på nettundervisning og periodevise samlinger.

I **Sør-Korea** har ca. 300 koreanske studenter tatt fatt på esperantostudier i høst, rundt 200 av dem ved Dankook-universitetet i Seoul og Cheonan. Nå ser de seg om etter brevvenner i utlandet for å praktisere språket med andre enn bare medstudenter.

Kurset i interlingvistikk og esperanto ved universitetet i Amsterdam har i høst tiltrukket seg fem studenter. Det dreier seg om et valgfag på 10 studiepoeng (et tredjedels semester) ved avdelingen for teoretisk lingvistikk. Til sammenligning var det også fem studenter som tok den tilsvarende 7,5-poengseksamenen i generativ fonologi på søsterinstituttet i Trondheim, noe som regnes som ganske normalt for et slikt studium.

Avdelingen for teoretisk lingvistikk i Amsterdam utlyser forøvrig et eksternt finansiert studentstipend. De som kan søke, er studenter som ønsker å gjennomføre et språkvitenskapelig forskningsprosjekt under esperanto-verdenskongressen i Beijing i 2004.

I samarbeid med Meertens' institutt avholdes også Det andre interlingvistiske symposium i Amsterdam nå i desember.

Sei det på
esperanto

Ĉu vi volas danci?

Vil du dansa?

(Uttale: tjso vi VÅlas DANtsi?)

DU KAN ABONNERE på *Esperanto-nytt* (3 utgivelser pr. år) ved å betale 30 kr. til

Esperanto-nytt, postgironr. 7877 067 9590. Det er mulig å betale for flere år samtidig. *Informilo en la norvega lingvo*. *Aperadas per 3 numeroj jare ekde 1985*.

Redaksjon: Douglas Draper (ansv.), Jardar Eggesbø Abrahamsen.

Utforming: Judith P. Mortensen. **Trykk:** Øien&Indergaard. ISSN 0802 0442

Norsk Esperanto-Forbund, Olaf Schous vei 18, 0572 Oslo. Tlf. 22 35 08 94.

www.esperanto.no E-post: <esperanto@online.no> Postgiro 0533 05 22870.